

2004, 2008-2009; Serkis, *Mu’cem*, I, 156, 247, 509, 565-566, 780, 966, 1109, 1121; II, 1172, 1416-1417, 1643, 1814-1815, 1820; Brockelmann, *GAL*, I, 459-515, 542-544; II, 237, 239, 341, 636-640; *Suppl.*, I, 538, 636-718, 752-754; II, 97, 243, 244, 427-428, 447, 948-979; Muhammed Ebû Zehre, *Ebû Hanîfe*, Kahire 1366/1947, s. 178-224; a.mlf., *es-Şâfi’î*; Kahire 1948, s. 149-186; a.mlf., *Mâlik*, Kahire 1952, s. 175-204; a.mlf., *Ahmed b. Hanbel*, Kahire 1367/1947, s. 192-197; a.mlf., *el-İmâm Zeyd*, Kahire 1378/1959, s. 228-275; *es-Serahî Armağanı*, Ankara 1965; Sezgin, *GAS*, I, 393-586; Hânâbâbâ Muşâr, *Fihrist-i Kitâbâhâ-yi Çâpt-i ‘Arabî*, Tahran 1344 hş., tür.yer.; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1974, s. 96-106, 133-140, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., "Ca’feriyye", *Dâ’î*, VII, 5-6, 9; a.mlf., "Ahmed b. Hanbel", a.e., II, 80-81; Yusuf Ziyyâ Kavakçı, *Suriye-Roma Kodu ve İslâm Hukuku (Mâcmû’ al-Fikh Sistematiğile)*, Ankara 1975, s. 67; Âgâ Büzung-i Tahrâni, *eż-Zert’â ilâ tesâniñiš-Şî’â*, Necef-Tahran 1355-98, I-XXV, tür.yer.; Hacvî, *el-Fikrû’s-sâmi fî târîhi'l-fikhi'l-İslâmî*, Medine 1396, I-II, tür.yer.; N. P. Aghnides, *An Introduction to Mohammedan Law and A Bibliography*, Lahore 1981, s. 177-194; Abdülazîz Binabdullah, *Ma’lemetü'l-fikhi'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 12-21, 53-189; Abdülkâdir Bedrân, *el-Medhâl ilâ mezhebi'l-İlmâm Ahmed b. İhanbel*, Beyrut 1405/1985, s. 424-444; Ali el-Fâzîl el-Kâinî en-Necefî, *Mu’cemü mu’ellifiş-Şî’â*, Kum 1405, tür.yer.; Habibi, *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fî'l-Yemen*, Sayda - Beyrut 1408/1988, s. 189-285; Miklos Muranyi, *Materialien zur mälikitischen Rechtsliteratur*, Wiesbaden 1984; a.mlf., *Dirâsât fî meşâdirü'l-fikhi'l-Mâlikî* (trc. Saïd Buhayrî v.dgr.), Beyrut 1409/1988; M. Taâf Dânişpejûn, *Fihristüâre-i Fikh-i Hezâr u Çehâr-şad Şâle-i İslâmî der Zebân-i Fârsî*, Tahran 1367 hş./1989; Hüseyin Müderrisi Tabâtabâî, *Muâkaddimeî ber fikhi's-Şî’â* (trc. M. Âsaf Fikret), Meşhed 1368 hş./1990; Abdullâh b. Ali es-Sübeî, *ed-Dürûrû'l-münâddâd fî esma’î kütübi mezhebi Ahmed*, Beyrut 1410/1990; Ahmet Özal, *Hanefti Fikhî Âlimleri*, Ankara 1990; a.mlf., "Büveyti", *Dâ’î*, VI, 500; a.mlf., "Ensârî, Seyh Murtaza", a.e., XI, 254; N. Calder, *Studies in Early Muslim Jurisprudence*, Oxford 1993; W. Madelung, "The Sources of Ismaili Law", *JNES*, XXXV (1976), s. 29-40; Etienne Renaud, "Éléments de bibliographie sur le Zaydisme", *IBLA*, XLIII/146 (1980), s. 309-321; Kasım Kufrâlî, "Gazâlî", *İA*, IV, 759; F. Krenkow, "Sahnûn", a.e., X, 68-69; Moh. Ben Cheneb, "Şemmâhî", a.e., XI, 406; a.mlf., "Khâli b. Ishâk", *EI²* (Ing.), IV, 964; a.mlf., "al-Kudûri", a.e., V, 345; W. Hefening, "Şâfiî", *İA*, XI, 271; a.mlf., "Şîrâzî", a.e., XI, 564; a.mlf., "al-Muzâni", *EI²* (Ing.), VII, 822; a.mlf. [J. Schacht], "Hânafiyyâ", a.e., III, 163; J. Schacht, "Ibn Âsim", a.e., III, 721; H. Fleisch, "Ibn Hâdjib", a.e., III, 781; H. Laoust, "Hânaâbilâ", a.e., III, 158-162; a.mlf., "Khâllâl", a.e., IV, 989-990; a.mlf., "Khirâki", a.e., V, 10; P. Nwiya, "Kalwadâhâni", a.e., IV, 513; N. Cottart, "Mâlikîyyâ", a.e., VI, 278-279; H. R. Idris, "Ibn Abî Zayd al-Kayrawâni", a.e., III, 695; M. Süveysî, "Abdülezîz es-Semîni", *Dâ’î*, I, 194; M. Yasâr Kandemir, "Ahmed b. Hanbel", a.e., II, 78-79; A. Saim Kilavuz, "Bâcûri", a.e., IV, 416; Cengiz Kallek, "el-Bahrû'z-zehhâr", a.e., IV,

518; a.mlf., "Bidâyetü'l-müctehid", a.e., VI, 133-134; a.mlf., "Cündî", a.e., VIII, 117; a.mlf., "Esed b. Furât", a.e., XI, 366; Halit Ünal, "Bedâiu's-sanâî", a.e., V, 294; İbrahim Kâfi Dönmez, "el-Beyân ve't-tâhsîl", a.e., VI, 29-30; Abdülazîz ed-Dîb, "Cüveyînî, İmâmü'l-Haremeyn", a.e., VIII, 144; Mustafa Uzunpostalı, "Ebû Hanîfe", a.e., X, 134-135; Muhsin Koçak, "Ebû Şücâ el-İsfahânî", a.e., X, 235.

AHMET ÖZEL

b) Modern Dönem. XIX. ve özellikle de XX. yüzyılda İslâm dünyasının Batı ile olan yakın temasının siyasetten eğitime, ekonomiden hukuka, milletlerarası ilişkilerden bilgi üretim ve iletişim imkân ve teknolojisine kadar çeşitli alanlarda görülen zihnî ve yapısal köklü değişimlerin bir sonucu da İslâmî ilimlerin, bu arada fıkıh ilminin yeni bir anlayış ve metotla ele alınması ihtiyacını gündeme getirmesi olmuş, netice itibarıyle bu yeni dönemde gerek şekil ve sistematik, gereksiz muhteva açısından farklı ve zengin bir fıkıh literatürü ortaya çıkmıştır. Şüphesiz Batı hukukunun İslâm ülkelerindeki kanunlaşdırılmalara ve adlı teşkilâta, ayrıca hukuk eğitim ve anlayışına olan derin etkisinin de bu ülkelerdeki geneliksel fıkıh kültürünün ve literatürün yeni bir şekil ve anlatımla ele alınıp ifade edilmesi ihtiyacının duyuşmasında önemli payı olmuştur. Bu ihtiyaç başlangıçta, Batı ülkeleri kanunlarının İslâm ülkeleri tarafından aceleci ve biraz da ölçüsüz bir şekilde iktibas edilmesine ve Batı hukukunun baskın etkisine karşı müslüman hukukcuların dindarlık ve milliyetçilik duygularına dayalı bir reaksiyonu ve öze dönüş özlemi olarak görülebilirse de ileriki dönemlerde İslâmlaşma yönündeki güçlü kamuoyunun etkili olmaya başlaması, İslâm hukuk eğitiminin ve araştırmalarının yaygınlaşması, İslâm hukukuna dayalı çeşitli uygulama ve kurumsallaşma örneklerinin artması sonucu literatürün de belirli bir ilmî olgunluğa, tutarlı ve uzlaşmacı bir çizgiye ulaştığı söylenebilir.

Bir karşılaştırma yapmak gerekirse klasik dönem fıkıh literatüründe bellî bir sistematik şekil ve sıra içinde fûrû-i fıkıhın bütün konularını kapsamayı amaçlayan eserler çoğulukta iken ve konular da meseleci (kazüstik) bir metotla ele alınmışken modern dönemde bu amaç ve metot hemen hemen tamamen terkedilmiş, bunun yerine klasik literatürde yer alan fıkıh hükümlerden, yaklaşım tarzından ve ferî meselelere getirilen çözüm örneklerinden hareketle İslâm

hukukçularının bir alandaki genel ilke ve doktriner görüşleri ortaya konmaya çalışılmış, böylece hukukun alt bilim dallarında İslâm hukukunun genel ve nazarî hükümlerini inceleyen, bunu klasik literatürden örneklenen çalışmalar yaygınlık kazanmıştır. Modern dönemde literatüründe klasik eserlerdeki sistematik yapı, hatta alt bilim dalı adlandırmaları terkedilerek fıkıh konuları İslâm anayasâ hukuku, İslâm iktisadi, muâmelât hukuku, ahvâl-i şâhsiye, İslâm ceza hukuku gibi modern hukuk bilim dallarına ve sistematigine göre incelenmeye başlanmıştır. Buna ek olarak her bir İslâm ülkesindeki fıkıh literatürünün şekil ve muhteva açısından o ülkede yürürlükte bulunan pozitif hukukun ve bu hukuka kaynak teşkil eden Batı ülkesi hukukunun etkisinde kaldığı da söylenebilir. Öte yandan, yeni dönem fıkıh literatüründe konuların belirli bir fıkıh mezhebine göre değil genelde karşılaştırmalı olarak incelendiği, ancak Şîa fıkıh ile Sünî fıkıh arasında bir mukaveseden çok Sünî fıkıh ekollerî ve müstakîl müctehidler arasında karşılaşmaya veya Batı hukukuya mukayeseeye ağırlık verildiği, eserlerde müelliflerin ilmî dirayetiyle de bağlantılı olarak mezheplerin ve müctehidlerin görüşleri arasında tercih ve tenkitlere de yer verildiği görülmektedir. Modern literatürün böyle bir eklektik karakter taşımamasında, şüphesiz ki son yüzilda ictihad hareketinin yeniden canlanması ve her araştırmânanın bir nevi ictihad faaliyeti hüviyetini taşımâsının rolü olduğu kadar, fıkıh mezheplerinin ibadetler ve ahvâl-i şâhsiye alanında kalan ferdî bir tercih olarak görülebilecek hukukun diğer alanlarında mezhepler arası bir kanunlaşmaya gitme ihtiyaç ve uygulamasının ağırlık kazanması da etkili olmuştur.

Müslüman hukukçuların kaleme aldığı modern fıkıh literatürünün çoğunda Batı hukukuya mukayeseeye yer verilmekle birlikte, bunların önemli bir kısmında doktriner ve ilmî mânada, tarihî ve sosyokültürel bağlantıları da göz önünde bulunduran bir mukayeseden ziyade bütünüyle savunmacı bir yaklaşımın ve alternatif bir hukuk sistemi üretme çabasının hâkim olduğu, bunun da söz konusu eserlerden yararlanmayı menfi yönde etkilediği dikkati çekmektedir. Ayrıca bu eserlerde konular ele alınırken Kur'an ve Sünnet'e dayalı hukuk hükümlerle asırlar boyu bu öz etrafında oluşan hukuk kültürünün birbi-

rinden dikkatli bir şekilde tefrik edilmediği de görülmektedir.

Klasik dönemin aksine, XX. yüzyıl fikih literatürünün oluşumunda müslüman hukukçuların yanı sıra Batılı ilim adamlarının ve hukukçuların da önemli bir katkısı olmuştur. C. Snouck-Hurgronje, Th. William — Jan Juynboll, Ignaz Goldziher, Joseph Schacht, J. N. D. Anderson, N. James Coulson, Emile Tyan gibi bir önceki kuşak Batılı müellifler İslâm hukukunun tarihî gelişimi, yapısı ve genel hükümleri hakkında tenkitçi ve yanlış bir tutumla da olsa yeterince bilgi verdikleri için olmalı, çağımızda İslâm hukukuyla ilgilenen Batılı yazar ve araştırmacılar İslâm hukukunun bu yönünden ziyade asırlar boyunca ve hâlihazırda İslâm ülkelerinde görülen hukukî düşünce ve uygulama farklılıklarını üzerinde durmakta, İslâm hukukunun mesele ve konularını daha çok sosyopolitik ve milletlerarası ilişkiler bağlamında ele almaktadırlar.

XX. yüzyılda İslâm ülkelerindeki siyasi gelişmeler, İslâm'a dayalı sistem arayışının, kanunlaştırma ve yapılanma temayülünün giderek güç kazanması, hem bu ülkelerde hem de Batı'da farklı saik ve amaçlarla da olsa İslâm hukukunu ilgi odağı haline getirmiştir. Öte yandan bilgi birikim ve iletişiminin farklı bir önem ve boyut kazandığı, milletlerarası bilgi ve kültür alışveriş ve rekabetinin hızlandığı çağımızda gerek Batı'da gerekse İslâm ülkelerinde üniversitelerin, çeşitli ilmî kuruluş ve araştırma merkezlerinin sayısının hızla artması, İslâm hukuku eğitim, öğretim, araştırma ve tanıtımını konu alan ilmî faaliyet ve yayılmanın sayısında da önemli bir artışa zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda İslâm hukukunun teori ve pratigiyle ilgili olarak yapılan doktora tezleri ve diğer akademik araştırmalar ve yayın faaliyeti, modern dönemdeki İslâm hukuk literatürünün nitelik ve nicelik yönüyle bir hayli zenginleşmesinin de temel sebeplerinden birini teşkil etmektedir. Buna ilâve olarak, modern dönemdeki fikih literatürünün zenginleşmesinde kitap formunda yayımlanan ilmî araştırmalar kadar üniversitelerin ve çeşitli araştırma merkezlerinin süreli yarınlarında, dergi, armağan ve yıllıkarda nesredilen ilmî makalelerin, ansiklopedi maddelerinin ve ilmî toplantı tebliğ ve müzakere metinlerinin de önemli bir paçı bulunmaktadır. Bunlar arasında özellikle İslâm ülkelerindeki ilâhiyat, hukuk

(şeriat) ve iktisat fakültelerinin, İslâm ve Batı ülkelerindeki İslâm, şarkiyat, Orta-doğu ve mukayeseli hukuk araştırma enstitü ve merkezlerinin süreli yayınlarının ayrı bir önem taşıdığını kaydetmek gereklidir. Bu son grupta yer alan literatürden *Mecelletü'l-mecma'ı'l-fıkhi'l-İslâmî* (Cidde 1986 —), *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye* (Küveyt 1983 —), *Mevsû'atü'l-fıkhiyye'l-İslâmî* (*Mevsû'atü Cemâl 'Abdin-nâşır*) (Kahire 1966 —), *The American Journal of Comparative Law* (Berkeley 1952 —), *Arabica* (Leiden 1927 —), *Arab Law Quarterly* (London 1986 —), *Arab Studies Quarterly* (Belmont 1979 —), *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* (London 1917 —), *Islamic and Comparative Law Quarterly* (New Delhi 1931 —), *Islamic Studies* (Islamâbâd 1962 —), *Der Islam* (Berlin 1910 —), *Journal of Islamic and Comparative Law* (Zaria [Nijerya] 1967 —), *Journal of the American Oriental Society* (Michigan 1842 —), *Journal of Near Eastern Studies* (Chicago 1884 —), *Journal of the Indian Law Institute* (New Delhi 1958 —), *Journal of Malaysian and Comparative Law* (Kuala Lumpur 1974 —), *Revue des Etudes Islamique* (Paris 1927 —) örnek olarak sayılabilir.

İslâm hukukuyla ilgili araştırma ve yayılarda XX. yüzyılda şekil ve muhteva bakımından görülen bu değişim ve özeliliklere bağlı olarak modern dönem fûrû-i fikih literatürüne, hukukun alt bilim dallarına göre yapılabilecek bir adlandırma ve ayırm içinde sadece kitap formundaki yayılardan şu örnekler verilebilir (burada sadece kitap formundaki literatürden örnekler verildiğinden İslâm hukukunun alt dallarına ve konularına ait literatür için -makale ve ansiklopedi maddeleri de dahil- ilgili maddelere bakılabilir; ayrıca usûl-i fıkha ait genel bir literatür için bk. USÜL-i FIKIH).

İslâm Hukuku (Genel). Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fıkhiyye'l-İslâmî fî șebhibî'l-cedîd* (*el-Medhalî'l-fıkhiyye'l-ām*) (I-III, Dımaşk 1967-1968); Abdülkerîm Zeydân, *el-Medhal li-dirâseti's-şerî'i atî'l-İslâmîyye* (Beyrut 1982); Muhammed Mustafa es-Şelebî, *el-Medhal fi't-tâ'rîf bi'l-fıkhi'l-İslâmî* (Beyrut 1985) ve *el-Fıkhiyye'l-beyne'l-mîṣâliyye ve'l-vâkiyye* (Beyrut 1982); Abdurrahman el-Cezîrî, *el-Fıkhiyye ale'l-mezâhibi'l-erba'a* (I-V, Kahire 1392/1972); Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhiyye'l-İslâmî ve edîlletü'h* (I-VIII, Dımaşk 1984-1985); Mahmûd Şeltüt, *el-İslâm 'akîde ve şerî'a* (Kahire 1959); Muhammed Sellâm Medkûr, *el-Medhal li'l-fıkhi'l-İslâmî* (Kahire 1960); Seyyid Sâbîk, *Fîkhü's-sünne* (I-III, Kahire, ts.); Yusuf el-Kardâvî, *el-Medhal li-dirâseti's-şerî'i atî'l-İslâmîyye* (Kahire 1992); Muhammed Cevâd Mağniyye, *Fîkhü'l-İmâm Cafer es-Şâdîk* (I-VI, Beyrut 1965); Hâsim Ma'rûf el-Hasenî, *el-Mebâddî'ü'l-āmme li'l-fıkhi'l-Câferî* (Bağdad 1964); Nizâmeddin Abdülhamîd, *Mefhûmî'l-fıkhi'l-İslâmî* (Beyrut 1984); Ahmed es-Şerebâsî, *Yes'elüneke fi'd-dîn ve'l-hayât* (I-VII, Beyrut 1980); Ignaz Goldziher, *Vorlesungen über den Islam* (Heidelberg 1910; Fr. trc. *La Doctrine et la loi de l'Islam*, Paris 1920; Ing. trc. *Introduction to Islamic Theology and Law*, Princeton 1981); Th. William — Jan Juynboll, *Handbuch des Islamischen Gesetzes* (Leiden-Leipzig 1910); D. Santillana, *Istituzioni di diritto musulmano malichita con riguardo anche al sistema sciâfiita* (I, Roma 1926, II, Roma 1938); J. Lopez Ortiz, *Derecho musulman* (Barcelona-Buenos Aires 1932); L. Milliot, *Introduction à l'étude du droit musulman* (Paris 1953); Georges-H. Bousquet, *Le Droit musulman* (Paris 1963); Charles Raymond, *Le Droit musulman* (Paris 1974); Y. Linant de Bellefonds, *Traité de droit musulman comparé* (I-II, Paris 1965); Majid Khadduri, *The Islamic Conception of Justice* (Baltimore 1984); Asaf A. A. Fyzee, *Introduction to the Study of Muhammadan Law* (London 1931) ve *Outlines of Muhammadan Law* (Oxford 1949); C. Snouck-Hurgronje, *Verspriege Geschriften* (Bonn-Leipzig 1923); *Selected Works of C. Snouck Hurgronje* (Leiden 1957); Adeleke Dirisu Ajijola, *Introduction to Islamic Law* (Karachi 1981); Joseph Schacht, *An Introduction to Islamic Law* (Oxford 1964); Marcel Morand, *L'Interdiction en droit musulman* (Algiers 1901); R. Roberts, *The Social Laws of the Qorân* (London 1952); Z. C. Valiani, *Introduction to Muslim Laws* (Karachi 1990); Abdur Rahman Doi, *Shari'ah the Islamic Law* (London 1984); N. B. A. Baillie, *A Digest of Moohummudan Law* (London 1887); H. Modarresi Tabâtabâî, *An Introduction to Shi'i Law* (London 1984); Syed Ameer Ali, *Mohammedan Law* (I-II, New Delhi 1986); Duncan B. MacDonald, *Development of Muslim Theology Jurisprudence and Constitutional Theory* (New York 1903); S. Dinshaw Fardunji Mulla, *Principles of Mohammedan Law* (Lahore 1987); Edwin B. Firmage — Bernard G.

Weiss — John W. Welch (ed.), *Religion and Law Biblical Judaic and Islamic Perspectives* (Eisenbravns 1990); Etan Kohlberg, *Belief and Law in Imāmi Shi'ism* (Norfolk 1991); Abul Fadl Ezazati, *An Introduction to Shi'i Islamic Law and Jurisprudence* (Lahore 1976); A. Colomer, *Droit musulman* (I, Rabat 1963, II, Rabat 1968); Chafic Chehata, *Etudes de droit musulman* (Paris 1971) ve *Précis de droit musulman* (Paris 1970); Ö. Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve İslâlîhât-ı Fikhîyye Kâmûsu* (I-VI, İstanbul 1949-1952, I-VIII, İstanbul 1985); Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku* (Ankara 1958); Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (I-III, İstanbul 1986-1987).

İslâm Hukuk Tarihi. Ali Hasen Abdülkâdir, *Nazra 'âmme fi târihi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire 1965); Muhammed el-Hudârî, *Târihu't-teşrif'i'l-İslâmî* (Kahire 1961); Muhammed b. Hasan el-Hacvî, *el-Fikrî'u's-sâmî fî târihi'l-fikhi'l-İslâmî* (I-II, Medine 1396/1976); Muhammed Yûsuf Mûsâ, *Târihu'l-fikhi'l-İslâmî* (I-III, Kahire 1966); Bedrân Ebû'l-Ayneyn Bedrân, *Târihu'l-fikhi'l-İslâmî ve nazariyyetü'l-milkiyye ve'l-'ukûd* (Beyrut, ts.); Abdülazîz Şerefeddin, *Târihu't-teşrif'i'l-İslâmî* (Bingazi 1989); Mahmûd Şîhâbî, *Edvâr-ı Fîkh* (Tahran 1951); D. S. Margolioth, *The Early Development of Mohammedanism* (London 1914); Joseph Schacht, *The Origins of Muhammadan Jurisprudence* (Oxford 1959); N. J. Coulson, *A History of Islamic Law* (Edinburg 1964); P. Crone, *Roman Provincial and Islamic Law* (Cambridge 1987); H. Vandevelde, *Cours d'histoire du droit musulman et des institutions musulmanes* (Algiers 1983); Majid Khadduri — Herbert J. Liebesny (ed.), *Origin and Development of Islamic Law* (New York 1984); Bekir Ahmed, *Histoire de l'école malékite en orient jusqu'à la fin de moyen âge* (Tunus 1962); Yusuf Ziya Kavaklı, *Suriye-Roma Kodu ve İslâm Hukuku* (Ankara 1975); Ali Şafak, *İslâm Hukukunun Tedvini* (Erzurum 1977); Osman Kesicioğlu, *Fikih Tarihi ve İslâm Hukuku* (Ankara 1980); Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi* (İstanbul 1989).

Aile Hukuku, Ahvâl-i Şâhsîyye ve Miras. Abdülkerîm Zeydân, *el-Mufâşsal fi ahkâmi'l-mer'e* (I-XI, Beyrut 1993); Muhammed Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şâhsîyye* (Kahire 1950) ve *'Akdu'z-zevâc ve âsâruh* (Kahire 1971); Abdurrahman Tâc, *el-Ahvâlü's-şâhsîyye fi's-şerî'a-*

ti'l-İslâmiyye (Kahire 1955); Zekiyüddin Şa'bân, *el-Âhkâmü's-şerî'iyye fi'l-ahvâlü's-şâhsîyye* (Beyrut 1978); Ahmed Âbid el-Kubeysi, *el-Ahvâlü's-şâhsîyye fi'l-fîkh ve'l-kaza'* ve *el-kânûn* (Bağdad 1975); Muhammed Zeyd el-İbâni, *Şerhu'l-Âhkâmü's-şerî'iyye* (Bağdat, ts.); M. Yûsuf Mûsâ, *Âhkâmü'l-ahvâlü's-şâhsîyye* (Kahire 1958); Abdurrahman es-Sâbûnî, *Medâ hürriyeti'z-zevceyn fi't-talâk fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (I-II, Beyrut 1983); Muhammed Mustafa Şelevî, *Âhkâmü'l-mevâris* (Beyrut 1978) ve *Âhkâmü'l-üsre fi'l-İslâm* (Beyrut 1977); Mustafa es-Sibâî, *el-Mer'e beyne'l-fîkh ve'l-kânûn* (Haleb 1962); Ali el-Hâffî, *Âhkâmü'l-vâsiyye* (Kahire 1962); Subhî Mahmesânî, *el-Mebâdi'i'ş-şerî'iyye ve'l-kânûniyye* (Beyrut 1981); Bedrân Ebû'l-Ayneyn Bedrân, *Îlkü'l-evlâd fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (İskenderiye 1987); Abdülazîz Âmir, *el-Ahvâlü's-şâhsîyye* (Kahire 1961); Nezîh Hammâd, *Nazariyyetü'l-vilâye fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (Dîmaşk-Beyrut 1994); Muhammed Yûsuf el-Muhammedî, *Âhkâmü'n-neseb fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (Katar 1994); W. Robertson Smith, *Kinship and Marriage in Early Arabia* (London 1903); Gertrude H. Stern, *Marriage in Early Islam* (London 1939); A. R. I. Doi, *Women in Shariah* (London 1989); J. L. Esposito, *Women in Muslim Family Law* (Syracuse University Press 1982); K. Hodkinson, *Muslim Family Law: A Source Book* (London-Canberra 1984); Jamal J. Nasir, *The Islamic Law of Personal Status* (London 1990); D. Pearl, *A Textbook on Muslim Personal Law* (London 1987); Muhammed Mustafa Khan, *Islamic Law of Inheritance* (New Delhi 1989); M. Iqbal Siddîqi, *The Family Laws of Islam* (Lahore 1984); Hamid Khan, *Islamic Law of Inheritance* (Lahor 1980); Abdülaziz Mohammed Zaid, *The Islamic Law of Bequest* (London 1986); Almaric Rumsey, *Mohammadan Law of Inheritance and Rights and Relations Affecting It* (London 1880); C. H. Withers Payne, *The Mohammadan Law of Inheritance According to the School of Shâfiî* (Singapore 1932); Noel J. Coulson, *Succession in the Muslim Family* (Cambridge 1971); Syed Amer Ali, *The Legal Position of Women in Islam* (London 1912); Ali Shaukat, *Marriage and Divorce in Islam* (Bombay 1987); T. M. Estevez Brasa, *Derecho civil musulman precedido de una introducción al advenimiento del islam* (Bu-

enos Aires 1981); C. Mallat — J. Connors (ed.), *Islamic Family Law* (London 1990); K. N. Ahmad, *Muslim Law of Divorce* (New Delhi 1984); Mahmud Esad, *Kitâb-ı Nikâh ve Talâk* (Dersaadet 1326-1328); Ali Hîmet Berki, *İslâm Hukukunda Ferâz ve İntikal* (Ankara 1954); Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* (Ankara 1974) ve *Eski Hukukumuzda Boşanma* (Ankara 1976); M. Âkif Aydin, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku* (İstanbul 1985); Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku* (İstanbul 1991); Hayreddin Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile* (İstanbul 1993); Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakîf Müessesesi* (Ankara 1988); Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku* (Konya 1977); Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Hımayesi* (Bakü 1995).

Muâmelât Hukuku (Borçlar, Eşya, Arazi). Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Meşâdirü'l-hâk fi'l-fikhi'l-İslâmî* (I-IV, Kahire 1954-1960); Subhî Mahmesânî, *en-Nazariyyetü'l-'âmme li'l-mûcâbat ve'l-ukûd fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (Beyrut 1948); Muhammed Ebû Zehre, *el-Milkîyye ve nazariyyetü'l-'âkđ* (Kahire 1939); Ali el-Hâffî, *el-Milkîyye fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (Beyrut 1990), *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire 1971) ve *el-Hâk ve z-zimme ve te'sîrû'l-mevt fîhimâ* (Kahire 1957); M. Yûsuf Mûsâ, *el-Emvâl ve nazariyyetü'l-'âkđ* (Kahire 1952); M. Emîn ed-Darîr, *el-Garar ve eseruhâ fi'l-'ukûd fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Beyrut 1990); M. Ali Bahrûlûm, *Uyûbü'l-irâde fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1980); Ali Muhyiddin el-Karadâğî, *Mebde'ü'r-rizâ fi'l-'ukûd* (Beyrut 1985); Fahrî Ebû Safiyye, *el-İkrâh fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (Medine 1986); Muhammed b. Ali es-Semîh, *Mülkiyyetü'l-arz fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (Riyad 1983); Muhammed Hasan Ebû Yahyâ, *Nizâmü'l-arâzî fî şadri'd-devleti'l-İslâmiyye* (Amman 1988); Muhammed Ahmed Sirâc, *Damânü'l-'udvân fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Beyrut 1993); Abdülazîz Ebû Gânime, *eż-Zarûre fi'l-mu'amelât fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire 1988); Hâsim Ma'rûf el-Hasenî, *Nazariyyetü'l-'âkđ fi'l-fikhi'l-Câferî* (Beyrut, ts.); Abdülazîz İzzet el-Hayyât, *esz-Şerikât fi's-şerî'i ati'l-İslâmiyye* (I-II, Beyrut 1984); Fethî ed-Dirînî, *el-Hâk ve medâ sultânû'd-devle ff taķîydih* (Beyrut 1984) ve *Nazariyyetü't-te'assûf fi isti'mâli'l-hâk* (Beyrut 1981); Vehbe ez-Zühâfi, *Nazariyyetü'd-damân* (Dîmaşk

1982); Abdurrahman M. Abdülkâdir, *el-Vasît fi 'akdi'l-icâre fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire 1993) ve *Temellükü'l-arâzî bi'l-ikhtâ'* (Kahire 1993); Muhammed b. Râşid el-Osmân, *Bey'u'l-'ikâr ve's-simâr fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Beyrut 1994); Nâdire M. Sâlim, *'Akdu'l-'amel beyne's-serî'ati'l-İslâmiyye ve'l-kânûni'l-vazî'i* (Kahire 1994); Hamdi Recep A. Hasan, *eş-Şûf'a ve âsâruhâ fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire 1991); Şeref Ali eş-Şerîf, *el-İcâretü'l-vâride 'alâ 'ameli'l-insân* (Cidde 1980); Abdülkâdir Muhammed Kahtân, *es-Sükûtu'l-mu'abbir 'ani'l-irâde ve eseruhâ fi't-tasarrufât* (Kahire 1991); Chafik Chehate, *Essai d'une théorie générale de l'obligation en droit musulman* (Kahire 1936) ve *Théorie générale de l'obligation en droit musulman hanéfîte* (Paris 1969); M. Muslehuddin, *The Concept of Civil Liability in Islam and the Law of Tort* (Lahore 1982); M. Ziaul Haque, *Landlord and Peasant in Early Islam* (Islamabad 1984); Emile Tyan, *Le Système de la responsabilité délictuelle en droit musulman* (Beyrut 1926); Daniel Saurin, *La Propriété dans le droit musulman* (Paris 1906); S. E. Rayner, *The Theory of Contracts in Islamic Law* (London 1991); H. Shimizu, *Philosophy of the Islamic Law of Contract* (Niigata 1989); M. Hakim Said, *The Employer and the Employee in Islamic Concept* (Pakistan 1972); Ali Şafak, *İslâm Arazi Hukuku ve Tatbikatı* (İstanbul 1977); Fahri Demir, *İslâm Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı* (Ankara 1981); Fahrettin Atar, *İslâm İcra ve İflas Hukuku* (İstanbul 1990); Osman Şekerci, *İslâm Şirketler Hukuku* (İstanbul 1981); Abdülkadir Şener, *İslâm Hukukunda Hibe* (Ankara 1984); Hamdi Döndürün, *İslâm Hukukuna Göre Alım-Satımda Kâr Hadleri* (Balıkesir 1984); Alışverişte Vâde Farkı ve Kâr Haddi (İstanbul 1987); Mukayeseli Hukuk ve Uygulama Açısından İşçi-İşveren Münasebetleri (İstanbul 1990).

Ceza Hukuku. Zeyd b. Abdülkerîm, *el-'Afv 'ani'l-'ukûbe fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Riyad 1990); Abdüsselâm M. eş-Şerîf, *el-Mebâdi'ü's-serî'iyye fi ahkâmi'l-'ukûbat fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Beyrut 1986); Abdülgaffâr İbrâhim Sâlih, *el-Kîşâş fi'n-nefs fi's-serî'ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1989); İvaz Ahmed İdrîs, *ed-Diye beyne'l-'ukûbe ve't-tâ'vîz* (Beyrut 1986); Muhammed Ebû Zehre, *el-Cerîme ve'l-'ukûbe fi'l-fikhi'l-İslâmî* (I-II, Kahire 1974); Ahmed Fethî Behnesî, *Nâzariyyât fi'l-fikhi'l-*

cinâ'îyyi'l-İslâmî (Kahire 1969), *el-'Ukûbe fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire 1983), *Medâhilü'l-fikhi'l-cinâ'îyyi'l-İslâmî* (Kahire 1983), *el-Mes'ûlîyyetü'l-cinâ'îyye fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire 1969) ve *el-Mevsûl'atü'l-cinâ'îyye fi'l-fikhi'l-İslâmî* (I-IV, Beyrut 1991); Abdülkâdir Üdeh, *et-Tesrî'u'l-cinâ'îyyi'l-İslâmî* (Kahire 1977); Abdülhâlik en-Nevâvî, *et-Tesrî'u'l-cinâ'î fi's-serî'ati'l-İslâmiyye ve'l-kânûni'l-vazî'i* (Beyrut 1974); Muhammed Selîm el-Avvâ, *Fî Uşâli'n-nizâmi'l-cinâ'îyyi'l-İslâmî* (Kahire 1983); Abdülazîz Âmir, *et-Ta'zîr fi's-serî'ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1957); Mahmûd Selût, *el-Kîşâş* (Kahire 1946); Ali Sâdîk Ebû Heyf, *ed-Diye fi's-serî'ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1932); Yûsuf Kâsim, *Nâzariyyetü'z-żârâre fi'l-fikhi'l-cinâ'îyyi'l-İslâmî ve'l-kânûni'l-cinâ'îyyi'l-vazî'i* (Kahire 1981); Gays Mahmûd el-Fâhirî, *el-İstirâkü'l-cinâ'î fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Bingazi 1993); Ebû'l-Meâti Hâfiç Ebû'l-Fütûh, *en-Nizâmü'l-ikâbiyyü'l-İslâmî* (Kahire 1976); Uriel Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law* (Oxford 1973); L. Bercher, *Les Déliés et les peines de droit commun prévus par le Coran* (Paris 1926); R. Arevalo, *Derecho Penal Islámico* (Tangiers 1939); M. Cherif Bassiouni (ed.), *The Islamic Criminal Justice System* (London 1982); N. S. A. Sanad, *The Theory of Crime and Criminal Responsibility in Islamic Law: Shari'a* (Chicago 1991); M. Wali Ullah, *Muslim Jurisprudence and the Quranic Law of Crimes* (Lahore 1982); A. İbrahim Pacha, *De la responsabilité pénale en droit islamique d'après la doctrine hanéfîte* (Paris 1944); Muhammed Sharif, *Crimes and Punishment in Islam* (Lahore 1972); Muhammad Iqbal Siddiqi, *The Penal Law of Islam* (Lahore 1979); M. Muslehuddin, *Crime and the Islamic Doctrine of Preventive Measures* (Islamabad 1985); Ali Şafak, *İslâm Ceza Hukuku* (Erzurum 1978); Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnşâni Esaslari* (İstanbul 1976).

Anayasa-İdare Hukuku. Abdülhamîd Mütevellî, *Mebâdi'ü nizâmi'l-hüküm fi'l-İslâm* (İskenderiye, ts.); Fethî Abdülkerîm, *ed-Devle ve's-siyâde fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire 1977); Fethî ed-Düreynî, *Hasâ'isü't-teşrif'i'l-İslâmî fi's-siyâse ve'l-hüküm* (Beyrut 1987); Muhammed Fârûk Nebhân, *Nizâmü'l-hüküm fi'l-İslâm* (Beyrut 1988); Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Fîkhü'l-hilâfe ve teâvvuruhâ* (Kahire 1989); Ali Abdûrrâ-

zık, *el-İslâm ve usûlü'l-hüküm* (Beyrut, ts.); Muhammed Bahît, *Hâkîkatü'l-İslâm ve usûlü'l-hüküm* (Kahire 1344); M. Yûsuf Mûsâ, *Nizâmü'l-hüküm fi'l-İslâm* (Kahire, ts.); Muhammed Ziyâeddin er-Reyyis, *en-Nâzariyyetü's-siyâsiyyetü'l-İslâmiyye* (Kahire 1979); Abdülvehhbâ Hallâf, *es-Siyâsetü's-serî'iyye* (Kahire 1977); Zâfir el-Kâsimî, *Nizâmü'l-hüküm fi's-serî'ac ve't-târih* (Beyrut 1974); İsmâîl el-Bedevî, *Velâyetü'l-'âhd fi's-serî'ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1994) ve *İhâtişâsâtü's-sultati't-tenfîziyye fi'd-devleti'l-İslâmiyye ve'n-nüzumi'd-düstüriyyeti'l-mu'âsira* (Kahire 1993); Muhammed Re'f Osman, *Riyâsetü'd-devle* (Kahire 1975); Emile Tyan, *Institutions du droit public musulman* (I-II, Paris 1954-1956); T. W. Arnold, *The Caliphate* (London 1965); Kemal A. Faruki, *The Evolution of Islamic Constitutional Theory and Practice* (Karachi 1971); Abdul Hamed Siddiqi, *Caliphate and Sultanate* (Karachi 1963) ve *Theocracy and the Islamic State* (Lahore 1981); K. S. Lampton, *State and Government in Medieval Islam* (New York 1985); Hamîd Enayat, *Modern Islamic Political Thought* (London 1982); E. I. J. Rosenthal, *Political Thought in Medieval Islam* (Cambridge 1958); M. Zafrullah Khan, *Islam and Human Rights* (Tilford 1988); Daniel C. Dennett, *Conversion and the Poll Tax in Early Islam* (Cambridge 1950); Samuel M. Zwemer, *The Law of Apostasy in Islam* (London 1924); Muhammed Asad, *The Principles of State and Government in Islam* (Berkeley 1961); C. Mallat (ed.), *Islam and Public Law* (London 1993); S. A. Arjomand, *Authority and Political Culture in Shi'ism* (New York 1988); F. Hassan, *The Concept of State and Law in Islam* (London 1981); L. Massignon, *La Crise de l'autorité religieuse et le califat en Islam* (Paris 1925); W. Montgomery Watt, *Islamic Political Thought* (Edinburgh 1968); S. D. Goitein, *Studies in Islamic History and Institutions* (Leiden 1966); Salih Tuğ, *İslâm Ülkelerinde Anayasa Hareketleri* (İstanbul 1969); Vecdi Akçûz, *Hilafetin Saltanata Dönüşmesi* (İstanbul 1991).

Devletler Hukuku. Zâfir el-Kâsimî, *el-Cihâd ve'l-hukûku'd-devliyyetü'l-'âmmâme fi'l-İslâm* (Beyrut 1982); Kâmil Selâme ed-Dâks, *el-'Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm* (Cidde 1976); Abdülkerîm Zeydân, *Ahkâmü'z-zîmmiyât ve'l-müsste'menîn fi dâri'l-İslâm* (Bağdad 1982);

Muhammed Abdullah Dirâz, *Dirâsât İslâmîyye fi'l-'alâkâti'l-ictimâ'iyye ve'd-devliyye* (Küveyt 1973); Vehbe ez-Zühayli, *Âsârû'l-harb fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Dımaşk 1965); Abdüllatîf Âmir, *Ahkâmü'l-esrâ ve's-sebâyâ fi'l-hurûbi'l-İslâmîyye* (Kahire 1986); Abdülhâlik en-Nevâvî, *el-'Alâkâtü'd-devliyye ve'n-nûzümü'l-każâ'iyye fi's-serî'ati'l-İslâmîyye* (Beyrut 1974); Ali Mansûr, *es-Serî'ati'u'l-İslâmîyye ve'l-kânûnü'd-devliyyü'l-âm* (Kahire 1971); İsmâil Lutfî Fatâni, *İhtilâfî'd-dâreyn ve ese-ruhâ fi ahkâmi'l-mânâkehât ve'l-mu'âmelât* (Kahire 1990); Muhammed Hamîdullah, *el-Vesâ'iku's-siyâsiyye* (Beyrut 1983); Hâlid Reşîd el-Cemîlî, *Ahkâmü'l-ahlâf ve'l-mu'âhedât* (Bağdad 1987); Ali b. Nüfey el-Ulyâni, *Ehemmîyetü'l-cihâd fi neşri'd-da'veti'l-İslâmîyye* (Riyad 1405/1985); Majid Khadâduri, *The Islamic Law of Nations* (Baltimore 1966) ve *War and Peace in the Law of Islam* (Baltimore 1955); Nagib Armanagi, *Les principes islamiques et les rapports internationaux en temps de paix et de guerre* (Paris 1929); Muhammed Hamîdullah, *Document sur la diplomatie musulmane à l'époque du Prophète et des khalifes orthodoxes* (Paris 1935); Antoine Fattal, *La Statut légal des non-musulmans en pays d'Islam* (Beyrouth 1958); Julius Hatschek, *Der Musta'min* (Berlin 1920); Hans Kruße, *Islamische Völkerrechtslehre* (Göttingen 1953); A. H. Abu Sulayman, *The Islamic Theory of International Relations* (Herndon 1987); J. Kelsay — J. T. Johnson (ed.), *Just war and Jihad* (New York 1991); A. A. An-na'im, *Toward and Islamic Reformation: Civil Liberties Human Rights and International Law* (Syracuse 1990); Alfred Morabia, *Le Gi-had dans l'Islam médiéval* (Paris 1993); Seif el-Wady Romahi, *Studies in International Law and Diplomatic Practice with Introduction to Islamic Law* (Tokyo 1980); Ahmet Reşit Turnagil, *İslâmîyet ve Milletler Hukuku* (İstanbul 1977); Ahmet Özel, *İslâm Hukukunda Milletlerarası Münasebeler ve Ülke Kavramı* (İstanbul 1982).

Adliye Teşkilâti ve Yargılama Hukuku. Muhammed b. Ma'cûz, *Vesâ'il ilü'l-isbât fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Dârûlbeyzâ 1984); Ahmed Abdülmün'im el-Behî, *Min turukî'l-isbât fi's-serî'a ve'l-kânûn* (Kahire 1965); Muhammed Zeyd el-İbyâni, *Mebâhiş fi'l-murâfe'âti's-serî'iyye* (Kahire 1913); Ahmed İbrâhim, *Turukû'l-*

isbâti's-serî'iyye (Kahire 1939); Ali Karâra, *el-Usûlü'l-każâ'iyye fi'l-mürâfe'âti's-serî'iyye* (Kahire 1921); Ahmed ed-Dâûr, *Ahkâmü'l-beyyinât* (Dımaşk 1965); Muhammed Mustafa ez-Zühayli, *Vesâ'il ilü'l-isbât fi's-serî'ati'l-İslâmîyye* (Dımaşk-Beyrut 1982); Hilâlî Abdülâlah Ahmed, *en-Nazariyyetü'l-'âmme li'l-isbât fi'l-mevâddi'l-cinâ'iyye* (Kahire 1987); M. Ahmed Dav et-Terhûnî, *Hucciyetü'l-karâ'in fi'l-isbâti'l-cinâ'i* (Bingazi 1993); Muhammed Abdurrahman el-Bekr, *es-Sultâtu'l-każâ'iyye ve sahsîyyetü'l-kâdî* (Kahire 1988); Abdülfettâh Mahmûd İdrîs, *el-Każâ' bi'l-eymân ve'n-nükûl* (Kahire 1993); Emile Tyan, *Histoire de l'organisation judiciaire en pays d'Islâm* (I-II, Paris 1938-1943); Ghulam M. Azad, *Judicial System of Islam* (Islamabad 1987); J. S. Nielsen, *Secular Justice in an Islamic State* (Leiden 1989); Haim Gerber, *State Society and Law in Islam* (State University of New York 1994); Fahrettin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâti, Ortaya Çıkışı ve İşleyışı* (Ankara 1979); Yusuf Ziya Kavakçı, *Hisbe Teşkilâti* (Ankara 1975); Abdülaziz Bayındır, *İslâm Muhakeme Hukuku* (İstanbul 1980).

İktisat ve Mali Hukuk. Yûsuf el-Kardâvî, *Fîkhü'z-zekât* (I-II, Beyrut 1981); Ahmed el-Husârî, *es-Siyâsetü'l-iqtisâdiyye ve'n-nûzümü'l-mâliyye fi'l-fîkhî'l-İslâmî* (Beyrut 1986); Muhammed Ziyâeddin er-Reyyis, *el-Îharâc ve'n-nûzûmü'l-mâliyye li'd-devleti'l-İslâmîyye* (Kahire 1977); Abdülhâlik en-Nevâvî, *en-Nîzâmü'l-mâlî fi'l-İslâm* (Kahire 1971); Ali Abdürresûl, *el-Mebâdi'ü'l-iqtisâdiyye fi'l-İslâm* (Misir, ts.); Behî el-Hûlî, *es-Serve fi zullî'l-İslâm* (Kahire 1971); Mustafa Abdülâllah Hemşerî, *el-A'mâlü'l-mâsrifiyye ve'l-İslâm* (Kahire 1973); Muhammed Akram Khan, *Issues in Islamic Economics* (Lahore 1983); Sami Ahmed Hamûd, *Islamic Banking* (London 1985); S. Taouti, *Vers un système bancaire conforme à la charia islamique* (Algiers 1986); M. N. Sîddîqî, *Banking Without Interest* (Leicester 1983), *Insurance in an Islamic Economy* (Leicester 1985) ve *Partnership and Profit Sharing in Islamic Law* (Leicester 1985); N. P. Aghnides, *Mohammedan Theories of Finance* (New York 1916); Frede Lokkegaard, *Islamic Taxation in the Classical Period* (Copenhagen 1950); Mohammad Muslehuddin, *Banking and Islamic Law* (Karachi 1974) ve *Insurance and Islamic Law* (Lahore-Dacca 1969);

H. M. Tabatabai, *Kharaj in Islamic Law* (Essex-London 1983); M. A. S. Sîddîqî, *Early Development of Zakat Law and Ijtihad* (Karachi 1983); B. Johansen, *The Islamic Law on Land Tax and Rent* (London 1988); C. Mallat (ed.), *Islamic Law and Finance* (London 1988); N. A. Saleh, *Unlawful Gain and Legitimate Profit in Islamic Law* (Cambridge 1986); Hasanuz Zaman, *Economic Functions of an Islamic State* ([The Early experience] Karachi 1981); M. Ahmad, *Economics of Islam* (Lahore 1974); F. de Zayas, *The Law and Philosophy of Zakat* (Damascus 1960); Salih Tuğ, *İslâm Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı* (Ankara 1963); Yunus Vehbi Yavuz, *İslâmda Zekât Müessesesi* (İstanbul 1972); Ahmet Tabakoğlu, *İslâm İktisadına Giriş* (İstanbul 1979) ve *İslâm ve Ekonomik Hayat* (İstanbul 1987); Celal Yeniçeri, *İslâm İktisadının Esasları* (İstanbul 1990) ve *İslâm'da Devlet Bütçesi* (İstanbul 1984); *İslâm Ekonomisinde Finansman Meseleleri* (İstanbul 1992); *İktisadî Kalınma ve İslâm* (İstanbul 1987); Para, Faiz ve İslâm (İstanbul 1987).

İbadetler, Haram ve Helâller. Ahmed M. Assâf, *el-Halâl ve'l-harâm fi'l-İslâm* (Beyrut 1986); Abdülâllah b. Abdurrahman el-Câsîr, *el-Ahkâm li-hacci beytillâhi'l-harâm* (Riyad 1992); Şa'bân M. İsmâîl, *el-'İbâde fi'l-İslâm* (Kahire 1980); Yûsuf el-Kardâvî, *el-Halâl ve'l-harâm fi'l-İslâm* (Kahire 1380/1960) ve *el-'İbâde fi'l-İslâm* (Kahire 1985); Abdülhalîm Mahmûd, *el-'İbâde ahkâm ve esrâr* (Beyrut 1980); Kâmil Mûsâ, *Ahkâmü'l-'ibâdât* (Beyrut 1992); Abdülvâhâb Abdüsselâl Tavîle, *Fîkhü't-tâhâre* (Kahire 1986); Bedrân Ebû'l-Ayneyn Bedrân, *el-'İbâdâtü'l-İslâmîyye* (İskenderiye 1985); Abdülfettâh Mahmûd İdrîs, *Hükümü't-tedâvî bi'l-muharremât* (Kahire 1993); Abdülmecîd Mahmûd Salâhîn, *Ahkâmü'n-necâsât fi'l-fîkhî'l-İslâmî* (Cidde 1991); Muhammed Abdüla-zîz Amr, *el-Libâs ve'z-zîne fi's-serî'ati'l-İslâmîyye* (Beyrut 1985); Riaz Hussain, *Halal and Haram in Islam* (Lahore 1991); Franz Rosenthal, *Gambling in Islam* (Leiden 1975); Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali* (İstanbul 1947-1948); Hayreddin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helâller ve Haramlar* (İstanbul 1979) ve *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri* (I-II, İstanbul 1978-1982, 1988); Süleyman Ateş, *Yeni İslâm İlmihali* (Ankara 1979); Vedi Akyüz, *Mukayeseli İbadetler İlmihali* (I-IV, İstan-

bul 1995); *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* (İstanbul 1987).

Uygulama ve Kanunlaştırma. Muhammed Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayrân ilâ ma'rifi ahvâli'l-insân* (Dımaşk 1981) ve *el-Ahkâmü's-şer'iyye fi'l-ahvâli's-sâhiyye* (Kahire, ts.); Abüssettâr Âdem, *eş-Serî'atü'l-İslâmiyye ve'l-kânûnü'l-medeniyyü'l-Mîşrî* (Kahire 1969); Mahmûd Ârif el-Bennâ, *Nîzâmî'z-zeķât ve'd-dârâ'ib fi'l-memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye* (Riyad 1983); Subhî Mahmesânî, *el-Evâ'u't-teşrî'iyye fi'd-düveli'l-'Arabiyye mâzîhâ ve hâzırûhâ* (Beyrut 1972); Norman Anderson – Noel d. Coulson, *Islamic Law in Contemporary Cultural Change* (Lahore 1979); Norman Anderson, *Islamic Law in Africa* (London 1954), *Islamic Law in the Modern World* (New York 1959), *Family Law in Asia and Africa* (New York 1967), *Law Reform in the Muslim World* (London 1976) ve *Islam in the Modern World* (Leicester 1990); C. A. Hooper, *The Civil Law of Palestine and Trans-Jordan* (Jerusalem 1933); M. Khadduri – H. J. Liebesny (ed.), *Law in the Middle East* (Washington 1955); Abul Husain, *The History of Development of Muslim Law in British India* (Calcutta 1934); G. H. Bousquet, *Du droit musulman et de son application effective dans le monde* (Algiers 1949) ve *Précis de droit musulman principalement malékite et algérien* (I-II, Algiers 1959-1960); Aziz Ahmad, *Islamic Law in Theory and Practice* (Lahore 1956); Babu Ram Verna, *Mohammedan Law in India and Pakistan* (Allahâbâd 1959); Erwin Rosenthal, *Islam in the Modern National State* (Cambridge 1965); S. Vessey – E. Fitzgerald, *Mohammedan Law* (London 1931); M. Morand, *Études de droit musulman et de droit coutumier berbère* (Algiers 1931); James Piscatori – George S. Harris (ed.), *Law Personalities and Politics of the Middle East*

(Washington 1987); Amin Ahsan Islahi, *Islamic Law Concept and Codification* (Translated by S. A. Rauf, Lahore 1979); H. A. R. Gibb, *Modern Trends in Islam* (Chicago 1947); S. D. Goitein – A. Ben Shemesh, *Muslim Law in Israel* (Jerusalem 1957); Abu A'lâ Maudoodi, *The Islamic Law and its Introduction in Pakistan* (Karachi 1955); Aharon Layish, *Women and Islamic Law in a Non-Muslim State* (New York 1975); Robert H. Eisenman, *Islamic Law in Palestine and Israel* (Leiden 1978); Asaf A. A. Fyze, *The Importance of Muhammadan Law in the Modern World* (Ahmedâbâd 1965), *Cases in the Muhammadan Law in India and Pakistan* (Oxford 1956) ve *The Reform of Muslim Personal Law in India* (Bombay 1971); C. Ramesh Ghosh, *Constitutional Developments in the Islamic World* (Calcutta 1941); Ahmad Ibrahim, *Islamic Law in Malaya* (Singapore 1965); Tahir Mahmood, *Family Law Reform in the Muslim World* (Bombay 1972), *The Muslim Law of India* (Alâhabâd 1980) ve *Personal Law in Islamic Countries* (Delhi 1983); S. M. Amin, *Islamic Law and its Implications for the Modern World* (Glasgow 1989), *Islamic Law in the Contemporary World* (Glasgow 1985), *Middle East Legal Systems* (Glasgow 1985) ve *Law and Justice in Contemporary Yemen* (Glasgow 1987); R. Hasan Gilani, *The Reconstruction of Legal Thought in Islam* (Lahore, ts.); A. Mohamad el-Sheikh, *The Applicability of Islamic Penal Law (Qisas and diyah) in the Sudan* (Philadelphia 1986); L. Rosen, *The Anthropology of Justice Law as a Culture in Islamic Society* (Cambridge 1989); M. B. Hooker, *Islamic Law in South-East Asia* (Oxford 1984); Shahla Haeri, *Law of Desire Temporary Marriage in Iran* (London 1989); Aziz al-Azmeh (ed.), *Islamic Law Social and Historical Contexts* (London-New York 1988); Daisy Hilse Dwyer (ed.),

Law and Islam in the Middle East (New York 1990); Allan Christelow, *Muslim Law Courts and the French Colonial State in Algeria* (Princeton 1985); Ann Elizabeth Mayer (ed.), *Property Social Structure and Law in the Modern Middle East* (Albany 1985); Jamal J. Nasir, *The Status of Women Under Islamic Law and Under Modern Islamic Legislation* (London 1990); Mohamed Farouk Rateb, *Civil Rights in the Light of Islamic Legislation* (Cairo 1988); John Donohue – John Esposito (ed.), *Islam in Transition: Muslim Perspectives* (Oxford 1982); Ebû'l-Ulâ Mardin, *Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa* (İstanbul 1946); Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle* (İstanbul 1973).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Pfannmüller, *Hanbuch der Islam-Literatur*, Berlin-Leipzig 1923, s. 235-255; J. Schacht, *An Introduction to Islamic Law*, Oxford 1964, s. 215-285; O. Spies – E. Pritsch, *Klassisches Islamisches Recht*, Leiden 1964, s. 220-343; N. P. Aghnides, *An Introduction to Mohammedan Law and a Bibliography*, Lahore 1969, s. 157-196; *Arab Culture and Society in Change* (Inş. Center for Study of the Modern Arab World, Saint Joseph's University), Beirut 1973, s. 221-239; G. Meiseles, *Reference Literature to Arabic Studies*, Tel-Aviv 1978; C. L. Geddes, *Guide to Reference Books for Islamic Studies*, Denver 1985, s. 133-140; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1989, s. 314-384; S. R. Silverburg, *Middle East Bibliography*, London 1992, tür.yer.; Mohammed Haroo, *Muslims of India*, Delhi 1992, s. 15-29, 64-77; L. al-Zwaini – R. Peters, *A Bibliography of Islamic Law 1980-1993*, Leiden 1994; *Index Islamicus 1905-1994*; W. B. Stein, "Bibliography of Mohammedan Law", *Law Library Journal*, XLIII, Chicago 1950, s. 16-21; John Makdisi, "Islamic Law Bibliography", a.e., LXXVIII (1986), s. 103-189; Zafarul Islam, "A Bibliography on Islamic Law in English", *MWBR*, XI/1 (1990), s. 62-69; XI/2 (1991), s. 61-77; XI/3 (1991), s. 59-76; Ahmet Yaman, "İslâm Hukuk Literatürü'nün Ortaya Çıkışı, Gelişmesi ve 1980 Sonrası İçin İslâm Kamu Hukuku Edebiyatına İlişkin Arapça Bir Bibliyografya Denemesi", *Diyanet Dergisi*, XXXI/3, Ankara 1995, s. 107-128.

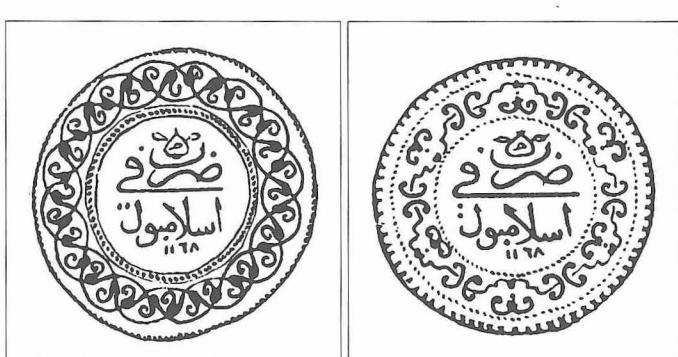
Ali BARDAKOĞLU

FIKRA

(bk. LATİFE).

FIINDIK ALTINI

III. Ahmed zamanında
basılan altın para.

Sultan
III. Osman
devrine ait
1168'de (1754-55)
basılan
bez findik
ve üç findik
altını
(İstanbul
Arkeoloji
Muzesi,
Teshir,
nr. 1819, 1820)

Fındıklı, findikkiye adlarıyla da bilinen findık altını, III. Ahmed'in tahta çıktığı (1703) yıllarda kalpazanlar tarafından etrafı kirpilarak ve ayarı eksiltilerek pi-